

Hazırlayan: FERİT RAGİP TUNÇOR

HAYATI VE
ŞAHSİYETİ

-1-

Ebüzzîya Tevfik, Namık Kemal Okulunda yetişmiş değerli bir inkılabçıdır. Millet ve vatan yolunda hayatı boyunca kalemi ile mücadele etmiş, hürriyeti ve hakkı yaymak için hapisanelerde günler geçirmiş, buna rağmen idealinden vazgeçmemiştir. O basın hayatının son sürüne daima karşı koymuş, yayın yaptığı gazete, dergi ve kitapların Türk kültür hayatına büyük katkıları olmuştur. Zamanında, her insanın kültür hayatında yeterince gelişmesi için hayatının son gününe kadar kalemini elinden bırakmamış. İleri batı uygarlığını memleketimize aktarmak için çalışmıştır. Tevfik bey, çok yönlü bir bilim adamıdır. Yazar, edebiyatçı, gazeteci, tıbbi bilimci, matbaacı, yayıncı, hattat, siyaset adamı, sanatçısıdır. Tevfik Bey'in ecdadı Ortta Asya'nın Horasanından XIII. yüzyıla Anadolu'ya göç eden asiretlerle Köyün'ün Koc hisar kasabasına gelip yerleşmiştir. Buraya (şerh) ismini veren (Şerh) asiretinden, (Ağaçken) Hacı Hasan oğullarıdır. Tevfik Bey'in babası, ilkönceleri evkâf müeyyizi iken 1843'de İstambul'a tayin edilen, (Malîye Sergi Kalemî) memuru olan Hasan Kamil efendidir. Tevfik Bey 1849 yılı Şubat ayının 17-18'inde Yerebatan'da Toprak sokak (Bu sokakın bugünkü adı İnci Çarşısı sokak) taht evde dünyaya geldi. 5 yaşına basınca evlerine çok yakın cadde üzerindeki Çevriye Kalka Sıbvan Okuluna yazdırıldı. 8 yaşına basınca babasını kaybettiler. O devrin usulü üzere (peder mande) denilen evde, babasının bir kasım manşiyi, 30 kuruş (3 altın) maaşlı sergi kalemce «arâz» (mahiş) sınıfı yeni açılan mecmuîye hayatına başladı. 1812-1817'de küçük yaşta mecmuîye hayatı başladı. O zamanın mecmuîye hayatı mecmuîye hayatına atılan yeni bir mecmuîye hayatı idi.

1812'de yaşlarından ders gördüğü «arâz» sınıfı mecmuîye hayatına başladı. Bu kademe çıkarken en yakın arkadaşları Ziya Paşa idi. İrad odasına bu ay kadar devam etti. Sonra kadimiyet ve çalkantılı o günün her şeyi Malîye Mezkûbece oğullarına anıdı. Burada da şair Abdulkâmil Hamîl Tarhan'a tanıştı. Tevfik Bey'in bu serfî kalem beylî, Hacı Edhem Paşazade Kadri bey'di. Sonraları Kadri bey Trabzon Valisi olmuştur. Kadri bey genç Tevfik'in edebiyatı olan İstambul'da görüyor ve bu sahada ona teşvik ediyordu. Kadri bey, Tevfik'e Nefî divanından dersler vermeye de başlamıştı. Tevfik, Malîye mecmuîyesinin teşkilatını öğrenmek istiyordu. Sonra 1855'te Suriye Devlet (Dava) mecmuîyesine girdi. Tevfik Bey daha sonra mecmuîye sınıfı

1. kutun saundaki rater kuraya gerezek.

miş, Tevfik bey bu yazıya (Ruzname-i Ceride-i Havadis) de bir cevap verdi. Namık Kemal bu cevabı kendi cevabıyla karşılıklı. Namık Kemal bu kurvetli ve zeki kalem sahibi gençle tanışarak dost oldu. Bu dostluk yıllar boyu fikir ve ilmi kardeşliği halinde devam etti. İyile ve ısrarı ile (Tasvir Efkâr) gazetesinde makaleler yazmaya başladı. Bu sırada Namık Kemal ve arkadaşları mecmuîye idaresini kurmak için faaliyete geçmişlerdi. Bu yazı ile (Tasvir Efkâr) isimli bir cemiyet kurulmuştu. Tevfik beyde bu cemiyete girdi. Sonradan Yeni Osmanlılar adını alan bu cemiyetin Tevfik bey kısa zamanda en faal üyesi oldu. Tevfik beyin bu cemiyete giriş tarihi 1869'dur. 6 Mart 1868'de Mithat Paşa Suriye Devlet reisliğine getirildi. Mithat Paşanın görevi memleketin fikir hayatında inkılabı yapacak olan aydın zekâlarını bir araya toplamak idi. Bu yüzden Tevfik beyı uğrayı mecmuîye mecmuîye idaresinde mülazım olarak getirdi. Mecmuîye idaresine başına da Kemal atandı. Sonradan Şahullah Paşa ile mecmuîye idaresinin ves muavinliğinde bulunuyordu. Reza zâde Mahmut Ekrem ile Dadızan Arın efendi muavin idiler. Mehmet Mansur efendi ile, sonradan Şulgar başvekil olan Dragan Santof efendi de bu idarenin, Tevfik bey gibi mülazım idiler. Mecmuîye idaresinde önemli bir yer kaplayan mecmuîye idaresinin işte bu zatların ves aldığı bu idare hazırlanmış. Hazırlanan mecmuîye idaresi Suriye Devlet reisi Mithat Paşa tarafından çok beğenilmiş ve hazretleri yicilerine teşekkür edilmiştir. Tevfik bey (Tarakki) gazetesine yazı yazmaktaydı. 1868 yılında, 29 yaşında İken bu gazetenin yeni işleri müdürü olduğu. Mithat Paşa 27 Şubat 1869'da Bağdat'a vali olarak atılarak İstanbul'dan ayrıldı. Yeni Suriye Devlet reisi olarak Yusuf Kamil Paşa geldi. Yusuf Kamil Paşa bu mevkiye gelince bir takım değişiklikler yaptı. Tevfik beyi Adliye dairesi müzâzimesine verdi. Sadullah Paşayı da dairesinin baş muavinliğine bıraktı. Kısa bir süre sonra Sadullah Paşa başka yere nekte ilerelecekti. Kemal Paşazade Said beyi getirdi. Süphî Paşazade Ayvazlı bey de Tevfik beyin kalem arkadaşları olarak yeni dairesine çalışmaya başladılar. 31 Mayıs 1869'da (Tarakki) gazetesinde yazdığı bir makalenin başlığı (adam yerleştirme) idi. Bu makale serî halinde devam etti ve yedi bir ilgi gördü. Gazetecilik adına mecmuîye hayatını unuttu.

Süphî (Diyogen) gazetesine de makaleler yazıyordu. (Tarakki) gazetesinde yayımladığı «Maadulkâmil Hamîl Tarhan'a tanıştı. Tevfik Bey'in bu serfî kalem beylî, Hacı Edhem Paşazade Kadri bey'di. Sonraları Kadri bey Trabzon Valisi olmuştur. Kadri bey genç Tevfik'in edebiyatı olan İstambul'da görüyor ve bu sahada ona teşvik ediyordu. Kadri bey, Tevfik'e Nefî divanından dersler vermeye de başlamıştı. Tevfik, Malîye mecmuîyesinin teşkilatını öğrenmek istiyordu. Sonra 1855'te Suriye Devlet (Dava) mecmuîyesine girdi. Tevfik Bey daha sonra mecmuîye sınıfı

YAKINLARI O'NA
"AYAKLI KÜTÜPHANE",
ADINI TAKMIŞLARDI.
BİR KÜTÜPHANEYDİ OEbüzzîya
Tevfik
[1849-1913]

Ebüzzîya Tevfik'in bir portresi

17 Şubat 1872 tarihinde devlet vezirlerine son verdi. Bu sıralarda Namık Kemal de (İstikbal) isimli bir gazete çıkararak fikir mücadelesine girişmişti. Bununla birlikte, Namık Kemal'in bu gazetesine yazı yazmaktaydı. 1868 yılında, 29 yaşında İken bu gazetenin yeni işleri müdürü olduğu. Mithat Paşa 27 Şubat 1869'da Bağdat'a vali olarak atılarak İstanbul'dan ayrıldı. Yeni Suriye Devlet reisi olarak Yusuf Kamil Paşa geldi. Yusuf Kamil Paşa bu mevkiye gelince bir takım değişiklikler yaptı. Tevfik beyi Adliye dairesi müzâzimesine verdi. Sadullah Paşayı da dairesinin baş muavinliğine bıraktı. Kısa bir süre sonra Sadullah Paşa başka yere nekte ilerelecekti. Kemal Paşazade Said beyi getirdi. Süphî Paşazade Ayvazlı bey de Tevfik beyin kalem arkadaşları olarak yeni dairesine çalışmaya başladılar. 31 Mayıs 1869'da (Tarakki) gazetesinde yazdığı bir makalenin başlığı (adam yerleştirme) idi. Bu makale serî halinde devam etti ve yedi bir ilgi gördü. Gazetecilik adına mecmuîye hayatını unuttu.

bu mübâdalan çok daha ileri bir noktaya vardı. Tevfik bey, devlet vezirlerinden de çok beğenilmiş ve hazretleri yicilerine teşekkür edilmiştir. Tevfik bey (Tarakki) gazetesine yazı yazmaktaydı. 1868 yılında, 29 yaşında İken bu gazetenin yeni işleri müdürü olduğu. Mithat Paşa 27 Şubat 1869'da Bağdat'a vali olarak atılarak İstanbul'dan ayrıldı. Yeni Suriye Devlet reisi olarak Yusuf Kamil Paşa geldi. Yusuf Kamil Paşa bu mevkiye gelince bir takım değişiklikler yaptı. Tevfik beyi Adliye dairesi müzâzimesine verdi. Sadullah Paşayı da dairesinin baş muavinliğine bıraktı. Kısa bir süre sonra Sadullah Paşa başka yere nekte ilerelecekti. Kemal Paşazade Said beyi getirdi. Süphî Paşazade Ayvazlı bey de Tevfik beyin kalem arkadaşları olarak yeni dairesine çalışmaya başladılar. 31 Mayıs 1869'da (Tarakki) gazetesinde yazdığı bir makalenin başlığı (adam yerleştirme) idi. Bu makale serî halinde devam etti ve yedi bir ilgi gördü. Gazetecilik adına mecmuîye hayatını unuttu.

bu mübâdalan çok daha ileri bir noktaya vardı. Tevfik bey, devlet vezirlerinden de çok beğenilmiş ve hazretleri yicilerine teşekkür edilmiştir. Tevfik bey (Tarakki) gazetesine yazı yazmaktaydı. 1868 yılında, 29 yaşında İken bu gazetenin yeni işleri müdürü olduğu. Mithat Paşa 27 Şubat 1869'da Bağdat'a vali olarak atılarak İstanbul'dan ayrıldı. Yeni Suriye Devlet reisi olarak Yusuf Kamil Paşa geldi. Yusuf Kamil Paşa bu mevkiye gelince bir takım değişiklikler yaptı. Tevfik beyi Adliye dairesi müzâzimesine verdi. Sadullah Paşayı da dairesinin baş muavinliğine bıraktı. Kısa bir süre sonra Sadullah Paşa başka yere nekte ilerelecekti. Kemal Paşazade Said beyi getirdi. Süphî Paşazade Ayvazlı bey de Tevfik beyin kalem arkadaşları olarak yeni dairesine çalışmaya başladılar. 31 Mayıs 1869'da (Tarakki) gazetesinde yazdığı bir makalenin başlığı (adam yerleştirme) idi. Bu makale serî halinde devam etti ve yedi bir ilgi gördü. Gazetecilik adına mecmuîye hayatını unuttu.

bu mübâdalan çok daha ileri bir noktaya vardı. Tevfik bey, devlet vezirlerinden de çok beğenilmiş ve hazretleri yicilerine teşekkür edilmiştir. Tevfik bey (Tarakki) gazetesine yazı yazmaktaydı. 1868 yılında, 29 yaşında İken bu gazetenin yeni işleri müdürü olduğu. Mithat Paşa 27 Şubat 1869'da Bağdat'a vali olarak atılarak İstanbul'dan ayrıldı. Yeni Suriye Devlet reisi olarak Yusuf Kamil Paşa geldi. Yusuf Kamil Paşa bu mevkiye gelince bir takım değişiklikler yaptı. Tevfik beyi Adliye dairesi müzâzimesine verdi. Sadullah Paşayı da dairesinin baş muavinliğine bıraktı. Kısa bir süre sonra Sadullah Paşa başka yere nekte ilerelecekti. Kemal Paşazade Said beyi getirdi. Süphî Paşazade Ayvazlı bey de Tevfik beyin kalem arkadaşları olarak yeni dairesine çalışmaya başladılar. 31 Mayıs 1869'da (Tarakki) gazetesinde yazdığı bir makalenin başlığı (adam yerleştirme) idi. Bu makale serî halinde devam etti ve yedi bir ilgi gördü. Gazetecilik adına mecmuîye hayatını unuttu.

ŞİNASUNIN
VEFATI

EBÜZZİYA TEVFİK

1871 Eylülünün onüçüncü çarşamba günü idi; Kemal ile beraber Beyoğlu'nun o gece misafir olduğumuz Mösye Fontan'ın evinde salâh kahvesi içiyorduk.

Ben Diyogen için yazdığım makaleyi okuyordum; Kemal da bazı düşüncelerini, bazı memnuniyet ifadelerini ve imla taktikleriyle yazmış ve tazyin ediyordu.

Bu sırada sahibi hanenî hizmetkarlarından biri içeriye girecek: — Bir adam geldi, «Kemal beyi görmek isterim» diyor, dedi. Kimin gelecekle oturmaktaydık. Ben derhal mühtel olan odaya çekildim. Üstte de gelen adamı içeriye getirdi. Kapı aralıkta gelen adamı gördüm, lakin kağıt yurtdışına aynı andır bir ses işittimden herlin bir kez kere gelmiş olduğum anımdı. Bir dakika sonra Kemal kapıyı iterek elindeki kağıdı içeriye girdi. Simas, bir vakit kaldırmak üzere herkin sin hası edileceği bir rengi tesavür ilâsa ediyordu: «Büyük bir felaketi» diyerek kağıdı uzattı.

Tevkire, Şinas Efendi bu gece vefat etmiş; söziyle başlayıp ve enazından kaldırımına Kemal'den İttimas oluyordu. Zindetki Mülânet Hamîd İzzazade Mustafa Fazî Paşa ketübesinden olduğunu anımdı.

— Bu müntazar idi, dedim.
— Evet müntazar idi! Keşki daha geç idim, etseydik, dedi ve tekrar başladı.

— Bu işi seni göreceksin. Ben mümkün değil Şinas'ın cenazesinde bulunamam, dedi.
Anı bir taraftan sonra «Peki» dedim. Gelen adam yüz ilâda da pusu getirmişti. Bu çeyrek sonra ziyâna sokmaya çıktım. Bu taraftan sokaktan büyük edevate çıkarak Taksim'de doğru gidiyorduk. Şinas'ın evinin Fruzâde Sormagir'de olduğunu biliyordum. Lakin bu sokaklar, ona bilmesem, zümme pek bilmişim. Hem gidiyordum, hem de gözümün önünde o şahâ-i mekânîni görüyordum. Berhayat İttimas muaviyatın terzedir olarak dâhil olduğum o muazzamiyet tesâvürüne şimdiki pusu neşâda bulunacağını düşündüğüm ayaklarını herki imkten ziyade geri itmişti istiyordu.

Taksim'de sağa saparak Kazancı mahallesine doğru yâ-pâ-nâm. Sağ koluna görünür bir yolda bir âhşânî mîmar. Otar bey yazıhanası bir adam elinde büyük bir çuvalda üç bir minder taşıyor. Dikkâtim önünde durarak: — Bakınsa ağabey! Sormagir'e nereden gidilir? dedim.

— Şu karşındaki sokaka sapsanız, ilk sokak sonra sağa dönünce Sormagir kahvesinin önünde çıkarsınız, dedi.

Ben teşekkür etmek üzere itken yorgancısı: — Galiba Şinas Efendi'nin evine gideceksiniz, sözünü dikkatle merak ile menâzır bir nazarı gözlerimin içine bakarak söyledi.

— Evet, oraya gideceğim, dedim.
— Oyle ise beraber gidelim! Bu mühtel mînderde bugün kalırsınız.
Diyerek çuvaldızı kapladı. Zaten bir kumârı kapalı olan dikkâtim dijâzı kepengini de ilâvîce teki emzürün atıştı; sâltâzın kolunları geçirdikten sonra yarımda gitmeye başladım.
— Merhumu tanır mıydınız?
— Güneşin ışığıyla...

1849'da Eski i kâğıdı.

2. sütünde yerleri' yazmış

gizetisinde yazıldığı bir mükâllenin başlığı (adam ve şifirimektir). Bu makale seri halinde devam etti ve yki bir işi gördü. Gazeteciği işi ma memuriyet hayatını unuttu. Sıradaki (Diyadin) gazetesine de makaleler yazılmaya başlandı. (Terakki) gazetesinde yazılmaya başlandı. (Manafî-i Umumiye) başlıklı yazı bu gazetenin 31 Temmuz 1869 tarihli nüshasında yer aldı. (Terakki) gazetesini onun yazi isleri müdürlüğünde basılması için görevlendirildi. 23 Eylül 1971'de (Diyadin) gazetesinde Ibrahim Sinan Efendi'nin ölümü üzerine yazıldığı bir mektup yer aldı. 1871 yıllarında (Hayal) (Ginehrat) (Tatar) dergilerinde de yazılar yazdı. Tevfik beyin gazetelerinde çıkan iftiharî yazılarında rahatlıkla olan hükümet (Suray) Devlet muavinliği ile gazete te yazıldığı bir arada olamaz di-

ğün bir gazete çıkararak bir ay süreyle hizmet görüyordu. Bu süre zarfında Namiik Kemal davası Mahir beylerle birlikte Redat, Nuri ve Tevfik beylerle birleşerek besli bir grup kurdu. (İbret) gazetesini çıkarma ya başladılar. Bu gazetede milletle bir beyanname yayımlandı. Bu beyanname «Bu işi dördünün de yanıtta kaleminden aldıkları, yazarlarının da bu konuda bir araya gelmelerini, her birinin bir işi görürdü. Gazeteciği işi ma memuriyet hayatını unuttu. Sıradaki (Diyadin) gazetesine de makaleler yazılmaya başlandı. (Terakki) gazetesinde yazılmaya başlandı. (Manafî-i Umumiye) başlıklı yazı bu gazetenin 31 Temmuz 1869 tarihli nüshasında yer aldı. (Terakki) gazetesini onun yazi isleri müdürlüğünde basılması için görevlendirildi. 23 Eylül 1971'de (Diyadin) gazetesinde Ibrahim Sinan Efendi'nin ölümü üzerine yazıldığı bir mektup yer aldı. 1871 yıllarında (Hayal) (Ginehrat) (Tatar) dergilerinde de yazılar yazdı. Tevfik beyin gazetelerinde çıkan iftiharî yazılarında rahatlıkla olan hükümet (Suray) Devlet muavinliği ile gazete te yazıldığı bir arada olamaz di-

ğün bir gazete çıkararak bir ay süreyle hizmet görüyordu. Bu süre zarfında Namiik Kemal davası Mahir beylerle birlikte Redat, Nuri ve Tevfik beylerle birleşerek besli bir grup kurdu. (İbret) gazetesini çıkarma ya başladılar. Bu gazetede milletle bir beyanname yayımlandı. Bu beyanname «Bu işi dördünün de yanıtta kaleminden aldıkları, yazarlarının da bu konuda bir araya gelmelerini, her birinin bir işi görürdü. Gazeteciği işi ma memuriyet hayatını unuttu. Sıradaki (Diyadin) gazetesine de makaleler yazılmaya başlandı. (Terakki) gazetesinde yazılmaya başlandı. (Manafî-i Umumiye) başlıklı yazı bu gazetenin 31 Temmuz 1869 tarihli nüshasında yer aldı. (Terakki) gazetesini onun yazi isleri müdürlüğünde basılması için görevlendirildi. 23 Eylül 1971'de (Diyadin) gazetesinde Ibrahim Sinan Efendi'nin ölümü üzerine yazıldığı bir mektup yer aldı. 1871 yıllarında (Hayal) (Ginehrat) (Tatar) dergilerinde de yazılar yazdı. Tevfik beyin gazetelerinde çıkan iftiharî yazılarında rahatlıkla olan hükümet (Suray) Devlet muavinliği ile gazete te yazıldığı bir arada olamaz di-

ğün bir gazete çıkararak bir ay süreyle hizmet görüyordu. Bu süre zarfında Namiik Kemal davası Mahir beylerle birlikte Redat, Nuri ve Tevfik beylerle birleşerek besli bir grup kurdu. (İbret) gazetesini çıkarma ya başladılar. Bu gazetede milletle bir beyanname yayımlandı. Bu beyanname «Bu işi dördünün de yanıtta kaleminden aldıkları, yazarlarının da bu konuda bir araya gelmelerini, her birinin bir işi görürdü. Gazeteciği işi ma memuriyet hayatını unuttu. Sıradaki (Diyadin) gazetesine de makaleler yazılmaya başlandı. (Terakki) gazetesinde yazılmaya başlandı. (Manafî-i Umumiye) başlıklı yazı bu gazetenin 31 Temmuz 1869 tarihli nüshasında yer aldı. (Terakki) gazetesini onun yazi isleri müdürlüğünde basılması için görevlendirildi. 23 Eylül 1971'de (Diyadin) gazetesinde Ibrahim Sinan Efendi'nin ölümü üzerine yazıldığı bir mektup yer aldı. 1871 yıllarında (Hayal) (Ginehrat) (Tatar) dergilerinde de yazılar yazdı. Tevfik beyin gazetelerinde çıkan iftiharî yazılarında rahatlıkla olan hükümet (Suray) Devlet muavinliği ile gazete te yazıldığı bir arada olamaz di-

ğün bir gazete çıkararak bir ay süreyle hizmet görüyordu. Bu süre zarfında Namiik Kemal davası Mahir beylerle birlikte Redat, Nuri ve Tevfik beylerle birleşerek besli bir grup kurdu. (İbret) gazetesini çıkarma ya başladılar. Bu gazetede milletle bir beyanname yayımlandı. Bu beyanname «Bu işi dördünün de yanıtta kaleminden aldıkları, yazarlarının da bu konuda bir araya gelmelerini, her birinin bir işi görürdü. Gazeteciği işi ma memuriyet hayatını unuttu. Sıradaki (Diyadin) gazetesine de makaleler yazılmaya başlandı. (Terakki) gazetesinde yazılmaya başlandı. (Manafî-i Umumiye) başlıklı yazı bu gazetenin 31 Temmuz 1869 tarihli nüshasında yer aldı. (Terakki) gazetesini onun yazi isleri müdürlüğünde basılması için görevlendirildi. 23 Eylül 1971'de (Diyadin) gazetesinde Ibrahim Sinan Efendi'nin ölümü üzerine yazıldığı bir mektup yer aldı. 1871 yıllarında (Hayal) (Ginehrat) (Tatar) dergilerinde de yazılar yazdı. Tevfik beyin gazetelerinde çıkan iftiharî yazılarında rahatlıkla olan hükümet (Suray) Devlet muavinliği ile gazete te yazıldığı bir arada olamaz di-

Tarıhler yandığı, ilk eser Ecel-i kerp di.

(Devam Var)

Mecmua lafzı her türlü tarifiyen tamdır. Çünkü mecmua denilince her şeyi cemal bir cümle olduğu vahitler hane tebedür eder.

Eğerki muhassıren bir fenne mücellik mecmualar dahi görülmekte ise onları da müteallik oldukları mevalin natik birer sıfatı kaşifesi vardır; mecmua, Fünun-u tibbiyeden bahis bir eserdir (Mecmua-i tibbiyye) itlakı gibi.

Biz ise esermizde bir şeye değil, birçok şeyden bahsetmek için mecmua namını ihtiyarî maksada daha muvafık bulduk.

Programımız ise şudur:

Edebiyattan bahseyeceğiz; fakat edebiyat dersi f'ita etmeyeceğiz. Hikemiyattan bahseyeceğiz; fakat felsefenin eserine iktilafa etmeyeceğiz. İktisadiyattan bahseyeceğiz; fakat ahlak namına edel ve kavga etmeyeceğiz. Tarihattan bahseyeceğiz; fakat bahis

lerimizi tabiiyyın gibi feyyaz-ı küll-i ta'biat olmak esası üzerine bina etmeyeceğiz.

Siyasetten bahseyeceğiz; fakat vesayimızda taklid-i etibba etmeyeceğiz.

Tarihten bahseyeceğiz; fakat sil-i sic-i vekayı imemi zabt ile müverrihiğe iclira etmeyeceğiz.

Mecmua-i Ebüzziya'nın ilk sayısının başyazısı

ESHAB-I MÜTALEAYA

EBÜZZIYA TEVFIK

Lisanımızdan bahseyeceğiz; fakat bahislerimizi «ematerin» y'alli veya hut öyle bir keilmenin terehüm-i halı g'ni laviyata feda etmeyeceğiz.

Sanayiden, bedayiden, ihtiraattan, keşiyattan, hash her türlü şuanat

tan bahseyeceğiz; mebahisimizde ise mutmu nazarımd halkın tevsi-i malumata kazimesi olduğundan menn-ül hayır zirvesinde dolaşanların, yani salsal-i ken bilübl görünecek takımmı tuttuğumuz tarik-i hizmet ve marifetten ihirafimiz garaziyle vuku bulacak avazo-i ta'mini isfa etmeyeceğiz.

Mühühizata müteallik mebahiseler bulacağız; şu kadar ki ibareçilerimizde caubazlık ve meydani suhandan lafperdazlık iera etmeyeceğiz.

Yeni edebiyattan gayet maksud olan terbiya-i fikriyye ve vicdaniye

nasıl vesait ve severle itisal mümkin ise o vesair ve suveri bilakayıp ve tansub ihtiyar ederek mesele bir (çiplak kaam) terkibini ihiteleristihyaen serbe zamin-i cenalet olup ta sonra (çeşme-i) usakka karşı son nikabim dahi kişad ile arz-i endam-i lefatef ve davet-i şağraf veitihava eden hissisyata hanret-i şere'taretle ve haval-e'i beden icabet eyleyen nazende gibi terkibleri mevzuu mevk-i itibar ve taklid eden elifaz-i perestan-i edebi mukallid olmaksızın itlika etmeyeceğiz

Hasuh dürüst düşünüp, dürüst söylemeğe ve hizmetimizden mahdumumuz olan millete hisse-i istifade ifrazına itina eyleyeceğiz.

Her karda ecel-i sebeb-i tevfiik-i hü da olduğundan deruhte eylediğimi vazı feyi ifaya muvaffakiyetimiz dahi hak taaladan müsted'a ve vesail-i zahiriyyenin akdemi olan rāğbet ve himayeti tenab-i padişahi ile gaye-i mütemenna dır.

Her karda ecel-i sebeb-i tevfiik-i hü da olduğundan deruhte eylediğimi vazı feyi ifaya muvaffakiyetimiz dahi hak taaladan müsted'a ve vesail-i zahiriyyenin akdemi olan rāğbet ve himayeti tenab-i padişahi ile gaye-i mütemenna dır.

Fi Fırrre-i şa'ban 1297

Ani bir tereddütten sonra «Ecel-i kerp» dedi. Gelibolu'ya giderken Tevfik bey neyi takdir etti. Birlikte Gelibolu'ya gittiler. Onun Gelibolu'ya yerleşmesini ve rahatsızlığından ve 15 gün kadar Gelibolu'da kaldıktan sonra Tevfik bey İstanbul'a döndü. Mithat Paşa İbret'i geri kalan ezanını bağışlamış, yalnız Tevfik beyin bu gazeteye çıkarılmasına, ne de onun tek başına çıkarmak istediği Tevfik bey bu eserin başlığını de istisna ile eserini matbaasından basmak irretahat gösterdi. Fakat bu cesaretinin şerefinin bir yıl sonra sıradaki nüshasında görüldü. O sırada bir gazete 500-700 nüshadan fazla tiraj yapıyordu. İbret gazetesi ciddi yazılar, her bir sayfa içeriyordu. İlk önce 1000 olarak yayımlanmış, 19. sayısında hemen 10.000'e yükseldi. Ancak gazetenin halk tarafından görülmeğe, gazetede hükümet ierayını tenkit eden fikirler sadrazam Mahmut Nedim Paşayı ürkütüyordu. Bu yüzden 9 Temmuz 1872'de gazete 4 ay süre ile kapatıldı. Gazetesinin temel direği olan dört kişiyi de yavrısı gibi dağıttı. Resat bey Bilecik kaymakamına, Nuri bey Ankara mektepauluğuna, Tevfik bey İzmir'de yeni ihdas olunan «Mabnet-i Kebire» merkezine, Saadrazam Mahmut Kemal'e özel bir sevğisi vardı. Bu yüzden ona dokümanı. Tevfik bey, İzmir'deki vaziyeti ilah etmeden sadrazam değişti. Sadrazamın yerine Mahmut Nedim Paşanın vekaleti Mithat Paşa geçti. Mithat Paşanın ilk işi Mahmut Nedim Paşanın İzmir'de ihdas ettiği mahkemeye itaat etmek oldu. Bu suretle de Tevfik bey İzmir'e gitmekten kurtuldu. Fakat Mithat Pa

Ani bir tereddütten sonra «Ecel-i kerp» dedi. Gelibolu'ya giderken Tevfik bey neyi takdir etti. Birlikte Gelibolu'ya gittiler. Onun Gelibolu'ya yerleşmesini ve rahatsızlığından ve 15 gün kadar Gelibolu'da kaldıktan sonra Tevfik bey İstanbul'a döndü. Mithat Paşa İbret'i geri kalan ezanını bağışlamış, yalnız Tevfik beyin bu gazeteye çıkarılmasına, ne de onun tek başına çıkarmak istediği Tevfik bey bu eserin başlığını de istisna ile eserini matbaasından basmak irretahat gösterdi. Fakat bu cesaretinin şerefinin bir yıl sonra sıradaki nüshasında görüldü. O sırada bir gazete 500-700 nüshadan fazla tiraj yapıyordu. İbret gazetesi ciddi yazılar, her bir sayfa içeriyordu. İlk önce 1000 olarak yayımlanmış, 19. sayısında hemen 10.000'e yükseldi. Ancak gazetenin halk tarafından görülmeğe, gazetede hükümet ierayını tenkit eden fikirler sadrazam Mahmut Nedim Paşayı ürkütüyordu. Bu yüzden 9 Temmuz 1872'de gazete 4 ay süre ile kapatıldı. Gazetesinin temel direği olan dört kişiyi de yavrısı gibi dağıttı. Resat bey Bilecik kaymakamına, Nuri bey Ankara mektepauluğuna, Tevfik bey İzmir'de yeni ihdas olunan «Mabnet-i Kebire» merkezine, Saadrazam Mahmut Kemal'e özel bir sevğisi vardı. Bu yüzden ona dokümanı. Tevfik bey, İzmir'deki vaziyeti ilah etmeden sadrazam değişti. Sadrazamın yerine Mahmut Nedim Paşanın vekaleti Mithat Paşa geçti. Mithat Paşanın ilk işi Mahmut Nedim Paşanın İzmir'de ihdas ettiği mahkemeye itaat etmek oldu. Bu suretle de Tevfik bey İzmir'e gitmekten kurtuldu. Fakat Mithat Pa

— Ben tezekkür etmek üzere iken yorgancın — Galiba Şinasi Efendi'nin evine gideceksiniz, sözünü diklat ve merak ile mezuca bir nazaria gazelerinin içine bakarak soyledi. — Evet, oraya gideceğim, dedim. — Oyle ise beraber gidelim. Bu müsibet munderde bugün kalırsın. Diyerek çuvaldan sapladı. Zaten bir kanad kapalı olan dükkânın diğer kenarını da indirecek omuzuna atıp saltanını kollarını geçirdi. ten sonra yanımızda gitmeye başladı. — Merhumu tanır mıydınız? — Onu mahalleimizde kim tanımaz? Koza Şinasi efendi. — Ne vakit vefat etti? — Bu gece sabaha karşı. Ben Bekir efendi de birlikte yamında idim. Bekir Efendi'yi tanımıyız. Toplane müffitiz. — Hayır, kendisini tanımam, ismini işittim. — Merhumun çok dostu, eski dostu idi, rahat düşüneceğiz. — Cennete hazırlanmış mı? — Hayır, Müffit efendi öğleden sonra kaldırmak istiyor. Mısır Paşa ile (yavaşa kulagi ma söyleyerek) Murat Efendi'ye haber gönderdi. — Nereye gömeceksiniz? — Taksim mezarlığında, validesinin yanına müffit Efendi öyle söyledi. — Vefatında kendini biliyor muydu? — Beni yazımdan sonra, Şakir çağırda, Şakiri bilir misiniz. Tevziyesinin damadı. — Evet bilirim. — Cenzeyi hamil olan cemaat bir iki sokak sapıdıktan sonra Taksim'e isal eden Kazanlı caddesini katediyordu. Bu büyük adamın cennete sinde bulunanlar kiminden ibarettiler? Emvat ile alakalarını menfaat olanları istisna edersek, altıncı daireye mensup dört Belediye çavuşu ile mahalleden yorgancı Rasit ağa tevziyesinin damadı Şakir, Tasvir ve Müffit Efendi ile Kavalah Hoca Kamil ve Ben. Bir hafta evvel yine bir çarşamba günü Ali Paşanın naşası Sirkeci tarikyle Süleymaniye mezaristanına naklonurken iki tarafına asker, çavuş, polis Belediye efendi saf-bence. İtirham bulmuş, rical-i hükanet peyinde saklılana ve abesterevane talip ediyordu. Bu iki büyük adam bir hafta fazla ile yekâdgerini müteakip terk-i alem-i fena etmişlerdi. Hakiketen küsi de büyük idi. Ben cenzeyi takip ederken bu iki büyük adam, evvelkisinin ef'alını, fikresinin icthadını hedefli mukayese ederek ipşek telefaküre alıyordum. Birinci mevkii itidat ve mesnedi. İkinci halka İka ettikleri tesir itibariyle bir muazzamiyet-i resmîyeye hevkeli gibi biliyordum. İDgerini efkara enamı necraya idrak ve istkamete inhaac eden bir kuvveti fevkaladeen vesat-i iftazi gibi telakki ederek her halde bu mükemmül Şinasi'de görüyordum. NOT: Bu yazı 27 Temmuz 1911 de çıkan «Mecmua Ebüzziya'nın 166. sayısında ikinci kinci yazıdan kesiltilen almıştır.)

Hazırlayan: FERİT RAGİP TUNÇOR

HAYATI VE
ŞAHSİYETİ

- 2 -

(Salname-i Hadika) adını taşıyan Almanca'da (Hadika) gazetesinde çıkan ve çoğu Namık Kemal'e ait olan önemli makalelerdir. O zamana kadar memleketimizde çıkmış olan Türk gazeteleri ile Avrupa ve Amerika'da çıkan gazeteler hakkında da bilgi verilmekte idi. Salmamede ayrıca yıllık icraat mesneti üzerine alınmış ve (Muharrir) Ebüzziya, Ahmet Mithat efendi ile beraber Paul de Kock'dan «Üç Yüzlü Kar» eserini ölüme geçirmişler ve bu eser 1977'de basılmıştır. Ebüzziya İstanbul'a gelip de yazılarının altına (Tevfik) yerine hapiste iken kullandığı (Ebüzziya) adını almaya uygun gördü. Bu hususta değerli üstad üç yıllık sürgünlük hayatını küçüncük bir çocukun gölgesine sığınarak sağlamsınca, serbestliğe kavuşunca bu ismi bırakmak ona karşı büyük bir küçüklük oluru diyordu. Bu yüzden ölümüne kadar «Ebüzziya» adını kullanmıştır. Zindanda 1113 gün kalmıştı. 1876 yılının haziran ayının 9'unda İstanbul'a geldi. Günlerden Cuma idi. Bu sırada kendi çıkardığı gazetesinin de evvelce mütercimlik yapan Semsettin Sami şindil (Sebih) gazetesine basıyızdır. (Sabah) Mihran çıkartıyordu. Tahta çıkarılan Sultan Murat kısa bir süre sonra de lermiş, yerine 31.8.1876'da ikinci Abdülhamit tahta çıkmıştı. Abdülhamit, 23.12.1876'da İhtilal ettigi Kanun-u Esasi'yi hazırlayan komisyon'a Ebüzziya ile birlikte birtakım Yeni Osmanlılar cemiyetinden kişileri de almış, onlara yazdıkları vermişti. Aynı zamanda 1876 Ekiminde şekli etliği (Cemiyet-i mütercim'in) ile Ebüzziya'da görevlendirmişti. (Cemiyet-i mütercim'in) ismi altında Abdülhamit'in öbündüğü bu teşkilatın zarfı son derece önemli idi. Bu teşkilatın Osmanlı İmparatorluğu hakkında yazılan bütün nesriyatı derhal dilimize çevirecek, lehte yazılmı olanlara teşekkül mektubu yazacak, onlara tavsiye yazılarla malmeler yolunuca, aleyhte yazılanları için de düzeltmeler yapacak yazılı hücumlar belgelerle düzelterek Hakkileri İhtilal edecek. Bu cemiyete Namık Kemal, Ziya Paşa, Agha efendi ve Ebüzziya gibi devrin tamamı şahsiyetleri yer alıyordu. Mabevcinin cemiyetin ilk toplantısında, gelecek toplantıda, Londra'dan davet edilen Ali Suavî'nin de aramızda bulunacak deyince ortak karıştı. Yeni Osmanlılar cemiyeti mensuplarından Namık Kemal, Ziya Paşa, Agha efendi, Ebüzziya Ali Suavîye davet edilmiş. Onunla birlikte çağdaş meşhurların padişaha duyurduklar. Bundan sonra da cemiyet ihtilal toplantısını yapmıştı.

22.7.1878'de Ebüzziya'yı Bosna'ya mektupcu olarak yolladı. Bu tarihte kadar yayımını sürdüren (Muharrir) mecmuası 8. sayıdan sonra çıkmadı. Ebüzziya Bosna'ya giderken matbaasını basözgüçlü ve makineci olan Mihran efendiye hediye etti. Ebüzziya, Bosna'da mektupcu iken resmi «Bosna Vilayeti Gazetesi» nin idaresini ve mesul müdürlüğünü üzerine aldı. (Bosna salnamesi) o zamana kadar taş bostması olarak çıkıyordu. Onu 13. sayısından itibaren matbaa harfleri ile çıkarmaya başladı. Bizde tipografya ile basılan ilk salname 1877'de basılmış olan ve 13. sayısını teşkil eden (Bosna salnamesi)dir.

Ebüzziya'nın Bosna mektupculuğu, Avusturya'nın bu eyaletimizi «geçici» olarak işgal etmesi ile sona ermiştir. İstanbul'a dönen Ebüzziya bu sefer hem bir yeni matbaa kurmaya teşebbüs ediyor, hem de yendi den yayıma basıyarak (Salname-i Ebüzziya) isimli bir almanca yayımlamağa başlamıştı. 1879 Martın da basılan bu salnameyi padişah Abdülhamit haber almış ve daha matbaadan çıkarken yok ettirmişti. Sımdı sadece 3 nüshası olan bu eser Abdülhamit idaresinin ilk imha ettiği yayındır. Abdülhamit Ebüzziya'nın tamsaklığı çok eskiler. Namık Kemal 1872 yılında, o zamanlar bir şehzade olan Abdülhamit ile Ebüzziya'yı tanıştırmıştır. Abdülhamit daha önce bu değeri yazarı unuttuğu di. Bilecekti defa saraya çağırarak onu İhtilal etti. Hatta mabevce feriki Ekinli Said Paşa aracılığı ile onu yukarıda bahis konusu ettikimiz (Cemiyet-i Mütercim'in) de dahil etmişti. (Devranı 4. siteden soruna

lar kronolojisi ve bir tekim da İstatistikler yer almakta idi. O zaman ki gazetelerimiz hakkında bilgi veren tek kaynak bu (Salname-i Hadika)dır. Tevfik bey 1873'de (Cüzdan) isimli bir dergi çıkardı ise bu dergi üçüncü gün toplandı. (Hadika'nın yazılarından rahatsız olan hükümet 36 nüsha çıkmış olan bu gazeteyi de 29 Ocak 1873'de kapattı. Bunun üzerine Tevfik bey (Sıraç) adlı bir günlük gazetesini imtiyazını alarak yayıma başladı. Semsettin Sami'de bu gazetesinin kadrosuna çevrilerek olarak çalıştı. Bu arada Namık Kemal Gelibolu matbaasından aldığı mis ve İstanbul'a döndü. (İhtilal) yeniden çıkarmaya başladı.

Türkiye'de 52.1873'de çıkıp hemen toplanan ve ilk kapatılan dergi (Cüzdan)dır. Hükümet erkesi gün (Ebüzziya) ile, ancak Ziya Paşa'nın matbaasından çıkarmaya başladığı (Ebüzziya) olarak anıcağız. Matbaa-i Ebüzziyası ile, Ebüzziya takvimleri ile artık o basın hayatını Tevfik beyi deşli Ebüzziya'sıdır. Rodos da İhtilal Ebüzziya boş durmadı. İstanbul'daki gazetelerine «Ebüzziya» isimli makaleler yerleştirmekte devam etti. Hapishanedeki mahkûmları din yaptıkları kaba saba işleri ele alarak, onlara bu işleri deşli istanca daha zahir ve çekici olarak yapma sollarını gösterdi. Kaba saba bu işlerden toplanan işler Ebüzziya'nun

YAKINLARI O'NA
“AYAKLI KÜTÜPHANE,
ADINI TAKMIŞLARDI,
BİR KÜTÜPHANEYDİ OEbüzziya
Tevfik
[1849-1913]

Ebüzziya Tevfik'in bir portresi

(İhtilal) gazetesinde de kapatılmıştır. Bu olaydan iki gün evvel ceza müddetini doldurup tekrar çıkmaya basılan (Hadika) ise, Tevfik beyin sürgüne gönderilmesiyle (Semsettin Sami) bey çıkarmaya başladı. 19.4.1873'de hükümet bu gazeteyi de kapattı. Namık Kemal Kıbrıs'a, Tevfik beyi Ahmet Mithat Efendi Rodos'a, Nuri ile İsmail Hakkı Bereketkâr'da Akkaya Kalesi'nde hibe yollandı. Rodos zindanında Tevfik bey yine mektuplarıyla yazıyor ve İstanbul'a yazıyarak yayım yaptırıyor. Bir mahkûmun imzası altında yayım yapması yasa dışı olduğu da Tevfik bey oğlu Ziya'nın adına nispete (Ziyannı habesi) mektep olan (Ebüzziya) imzası ile yazılarını yayımlıyordu. Ebüzziya, Rodos zindanında 1873 yılı Nisan ayından Abdülhamit'in tahlil edilip yerine Sultan Murat'ın geçiş tarihi olan 20. V.1878 tarihine kadar kaldı. 21.V. 1878'de İstanbul'a döndü. Bundan sonra Tevfik beyi, hapiste iken yazdığı yazılarının altına imzasını attığı (Ebüzziya) olarak anıcağız. Matbaa-i Ebüzziyası ile, Ebüzziya takvimleri ile artık o basın hayatını Tevfik beyi deşli Ebüzziya'sıdır. Rodos da İhtilal Ebüzziya boş durmadı. İstanbul'daki gazetelerine «Ebüzziya» isimli makaleler yerleştirmekte devam etti. Hapishanedeki mahkûmları din yaptıkları kaba saba işleri ele alarak, onlara bu işleri deşli istanca daha zahir ve çekici olarak yapma sollarını gösterdi. Kaba saba bu işlerden toplanan işler Ebüzziya'nun

ile sevgi ile karşıyordu. Herkes her sahada bilgili ve kuvvetli olan bu kişinin önünde eğiliyordu. Hatta bir gün hapishanede 150 kadar mahbus yabur ağasının üzerine yürüyerek onu öldürmek istediler. Fakat karşlarına çıkan Ebüzziya bir işaret ile bu kudurmuş saldırgan kitleyi durdurdu ve tabur ağasının hayatını kurtardı. Tabii ki mahbuslar da daha ağır cezalarla kurtulmuş olurlar. Ebüzziya zindanında özenli bir ders kitabı olan «Numune-i Edebiyat-ı Osmaniyeyi» hazırladı. Bu eser Türk edebiyatının ilk yapıtıdır. Ve 1878'de kadar okullarla ders kitabı olarak okunmuştu. Yine zindanda (Habibe veya Seman-ı aşk) isimli eseri adapte etti. Bu kitap 1874 yılında yayımlanmıştır. Ebüzziya ve eserleri İhtilal gününün «Angelo» piyesinden adapte etmişti. Rodos da İhtilal yazılarını sonra Tevfik beyi, hapiste iken yazdığı yazılarının altına imzasını attığı (Ebüzziya) olarak anıcağız. Matbaa-i Ebüzziyası ile, Ebüzziya takvimleri ile artık o basın hayatını Tevfik beyi deşli Ebüzziya'sıdır. Rodos da İhtilal Ebüzziya boş durmadı. İstanbul'daki gazetelerine «Ebüzziya» isimli makaleler yerleştirmekte devam etti. Hapishanedeki mahkûmları din yaptıkları kaba saba işleri ele alarak, onlara bu işleri deşli istanca daha zahir ve çekici olarak yapma sollarını gösterdi. Kaba saba bu işlerden toplanan işler Ebüzziya'nun

günlük rayiçle 420 bin lira — görevlendirildi. Fakat Ebüzziya bunun bir uzmanlık işi olduğuna ıleri sürerek bu vazifeye kabullenmedi. Abdülhamit II, Yıldız Sarayına yeni pavilyonlar yaptırıyor, sınırları genişletiyor, Yıldız Camii'ni yaptırıyordu. Ebüzziya, devrinin en kuvvetli araştırmacı teyinatını yapan ve küllî hatı yazımda üstadlık derecesine varan bir sanatkarı. Padişah bunu tahkir ettiği için Yıldız Sarayının, daha ziyade muayede salonunun iç ve dış bütün arabesque teyinatını Yıldız Camii'nin içindeki bütün arabesque teyinatını ve kubbenin iç çambacını tepsi tepsi çeviren küllî hatı (Tebareke) süresini Ebüzziya'ya yazdırdı. Ayrıca camii kubbe ve duvarlardaki küllî (aşere-i mübessere) isimleri — Hazret-i Muhammed'in ilk 10 müslüman arkadaşları — ile diğer küllî hatı büyük sözleri de yine ona yazdırdı. Dikkatle bakılırsa caminin mihrabının üzerine oturtuğu küllî besmelenin sağında yukarıdan aşağıya doğru, Ebüzziya Tevfik imzası görülebilir. 1879 yılında yayımlanan (Salname-i Ebüzziya) da padişahı endişeye düşüren ve salname ler daha matbaadan çıkmadan evvel ele konarak imha edilen yıllık da yer alan kronolojik olaylar arasında Süleyman Paşanın sürgün edilmesini bir tarihî olay olarak kaydetmesi ve göstermesi idi. Salname bu yüzden padişah tarafından imha edildi.

EDEBİ ŞAHSİYETLERİMİZ

Tayyareler

EBÜZZİYA TEVFIK

(Abd. Sabavete ait bir hatıra)

İnsan, fevkalatla ve fevkaliktedir olan halatla meftundur. Bu meftunyet ise bizim beraber doğar, bizimle ney-i nûma bulur bir haleti ruhîyedir. Her şahsın hayatına müracaat ederim: and-ı sebavetinde havada uçan bir kuşu görüp de arzu-u tayran ile müteessir'ül cennat olarak rüyada olsun pernan olmamış kim vardır?

İste haleti. İhtiyaz nokta-i nazarından kudretimizin fevkinde olan bu hassas dimağ ve ruhumuza İca ettiğî tesdir ki beşeri her zamanda, bir gün mukaddime kadar havarlık müddet olan seyleri ertes gün adiyatın ad olunacak hale getirmeğe sevkçilemiştir.

Bir hikâyenin, tah'ül - bahir bir sefine tasavvur ediyor. Kâ'ri deryada bulkına hayret ve dehşetle önele surete harika gösteriyor. En akil ve mütefekkir peşin zevatı bile zevk ve lezzetle mütalaaşına mecbur ediyor. Ve aradan birkaç saat geçmeden bir İngiliz, bir Amerikalı, bir Fransız yekdiğerinden haberdar olmadıkları halde kend ve İmta ettikleri tah'ül'ba, bir sefineleri birer birer kâ'ri deryaya indiriyor.

Geçen hafta aldığımız «İhtilal Çaytın» namındaki müsavver Alman gazetesi — 54 knta resmî havi — tayyarelerin bir tarihçe-i müsavverini neşretmiştir.

Avrupa'da ilk tayyareyi 1500 senelî miladî, yesinde ressam-ı harikâna (Leonardo Da Vinci) cinin tasavvur ve resmediciğî görüyoruz. Ondan sonra 1678 de (Benier) namında bir Fransız yapıtı tayyareyi resmediyor. 1722 de (Marki de Bakedvil) namında bir zatın alet-i tayranı gösteriyor. Ve 1806 ya kadar iki tayyare daha kaydedildikten sonra 1831 senesine geliyor. Ve bu seneden itibaren 1599'a kadar her sene bir başka kat taradından İca ve tecrübe edilen tayyareleri İhtilal ediyor.

Asil garibi 1871 de yekdiğerini tanımadı alet-i tayranı tayyare İcaı hevvesine düşmeleri ve salama tecrübeye götürmeleri, İhtilal 1870 teki Fransız - Alman harbi bir fikir-i istisfâ ile erbabı fennî bu İhtilal sevk emiş olsun.

1871 de İca edilen üç tayyare adeta tayuru taktil ile vücuda getirilmiştir. Bu tarihten sonra devretmekâmullıy ve ta zamanımıza dayanıyor.

Ne kadar nasnas ve o nisbetle o kadar lahayit bir milletiz Sultan Abdülaziz'in senelî ciltusuna müsadif 1861 senesinde, doğma bünye Beko'lı Atif Bey isminde merakli bir zata da bir tayyare İca etmiştir. Bazı akşam saatleri

Abdülhamit'in tahta çıkması. Abdülhamit, 23.12.1876'da İlan ettiği Kanun-u Esasi'yi hazırlayan komisyon-u Ebüzziya ile birlikte birtakım Yeni Osmanlılar cemiyetinden kişileri de almış, onlara yazı-felâh vermişti. Aynı zamanda 1876 Ekiminde teşkil ettiği (Cemiyet-i Mütercimîn) (Cemiyet-i mütercimîn) ismi altında Abdülhamit'in düşündüğü bu teşkilâtın vazifesi son derece önemli idi. Bu teşkilât Osmanlı İmparatorluğu hakkında yazılan bütün neşriyatı derhal dilimize çevirmekle, lehine yazılmayanlara teşekkür mektubunu yazarak, onlara takviye yazılar ile malzemeler yolluyarak, aleyhte yazı-lanlar için de düzeltmeler yapacak, yanlış hücumları belgelerle düzeltmek içinlik üzere çalışacaktı. Bu cemiyette Namık Kemal, Ziya Paşa, Ağâh Efendi ve Ebüzziya gibi devrin tanınmış şahsiyetleri yer alıyordu. Mabeyinci cemiyetinin ilk toplantısında, gelecek toplantıda, Londra'dan davet edilen Ali Suavi'nin de aramızda bulunacak deyince ortaklık kararı. Yeni Osmanlılar cemiyeti mensuplarından Namık Kemal, Ziya Paşa, Ağâh Efendi, Ebüzziya, Ali Suavi'ye dargındılar. Onunla birlikte çalışamayacaklarını padişaha duyurdular. Bundan sonra da cemiyet-i kinci toplantısını yapmadı.

Abdülhamit II. kısa zaman sonra 93 harbinin bahane ederek Mecma-i mebusanı dağıttı. Kınur-u Esasi'yi ezcümle namıyla almak istemiş, etrafındaki aydın kişileri bu davranışına kerâmahiyetinden onları birer vazife ile İstanbul'dan uzaklaştırmaya başlamıştı. Bu arada

lar kronoloji ve bir talim da yazılmayan gazetelerimiz hakkında bilgi veren tek kaynak bu (Salname-i Hadikadır. Tefvik bey 1873'de (Cüzdan) isimli bir dergi çıkardı ise bu dergi çıktığı gün toplandı. (Hadika)'nın yazılarından rahatsız olan hükümet 36 nüsha çıkması olan bu gazete için 29 Ocak 1873'de kapattı. Bunun üzerine Tefvik bey (Sıraç) adı bir gün ilk gazetinin imtiyazını alarak yayına başladı. Şemsettin Sami'de bu gazetinin kadrosuna çeviri olarak almıştı. Bu arada Namık Kemal Gelibolu matbaasından azad edilmiş ve İstanbul'a dönmüştü. (İbret) yeniden çıkarmaya başladı. Türkiye'de 5.2.1873'de çıkıp hemen toplanan ve ilk kapatılan dergi (Cüzdan)'dır. Hükümet ertesi gün de, yani 6.2.1873'de 109 sayı çıkması olan (İbret) gazetesini kapattı. Bu sırada evvelce ruhsat verilmeyip, sonraki müsrعاتında, yani 15.3.1873'de yayımına başladığı (Sıraç) çıktı makta devam ediyordu. Bu tarihten iki ay sonra 14.1874 yılında Gedikpaşa tiyatrosunda arka arkaya oynanan Namık Kemal'in (Vatan Yahut Silistre) adlı piyese halkın gösterdiği rağbet ve yaptığı tezahurat hükümeti telaşa düşürdü. 7.4.1873'de Namık Kemal ve arkadaşları Tefvik Efendi, İsmail Hakkı Berektezade tutuklanarak 9.4.1873'de sürgüne ve kale hapsine yollandılar. (Sıraç) gazetesi ile yine Tefvik beyin çıkardığı (Sıraç-Edebi) dergisi kapatıldı.

Çevreye içine alınan parçaları, 1. ciltin de varlığını yazıyor.

KİTAPLAR

- 1 — Eccl-i kaza (piyes) 1872,
- 2 — İbn-i süeyç 1872
- 3 — Büfen 1876, 1892
- 4 — Habibe yahut Semahat-ı aşk Victor Hugo'nun Angel adlı eserinden adapte piyes.
- 5 — Uç yüzük karı (Paul de Kock tan Ahmet Mithat Efendi ile birlikte çeviri 1877.
- 6 — Nümune-i edebiyat-ı Osmanıyye I. kısım 1880, 1886, 1890, 1892 1913.
- 7 — Galile 1883.
- 8 — Lügat-ı Ebüzziya 1. cilt: 1890, 1892, 2. Cilt 1892.
- 9 — Ne edati nef'iy hakkında te-tebbuat 1903.
- 10 — Kemal Beyin tercüme-i halı 1910.
- 11 — Müllim Doktor Dozy'nin Tarihi İslamiyet ünvanlı kitabı ve mütercim-i hakkında tenvir-i efkâr 2. bs. 1912.

- 12 — Kemal
- 13 — Şinasi'nin hayatının son günleri ve ölümü 1971.
- 14 — Yeni Osmanlı Tarihi cilt: 1-2 hazırlayan : Şemsettin Kutlu 1973.

EBÜZZİYA TEVFIK'IN ESERLERİ

- 15 — Yeni Osmanlı Tarihi. Cilt : 1-3. Hazırlayan: Zeynep Ebüzziya 1973 - 1974.
- Salnameler:
1 — Bosna salnamesi 1879,
2 — Salname-i hadika 1877,
3 — Salname-i kameri 1880.

TAKVİMLER

- 1 — Takvim-i Ebüzziya,
- 2 — Rebi-i marifet,
- 3 — Nevsa-i marifet,
- 4 — Takvim-i nisa,
- 5 — Takvim-i Ebüzziya (Müslüman-lara mahsus) 1885.
- Gazeteler:
1 — Hadika 1872,
- 2 — İbret 1872 (Reşat, Namık Kemal, Mahir, Nuri ve Ebüzziya)
- 3 — Sıraç 1873,
- 4 — Courier d'Orient 1909.
- 5 — Tasvir-i Efkâr 1911.
- 6 — Yeni Tasvir-i Efkâr 1911.
- 7 — Hak 1912.
- 8 — İntihab-ı Efkâr 1912
- 9 — Tefsir-i Efkâr 1913.
- Dergiler:
1 — Cüzdan 1873.
- 2 — Sıraç-Edebi 1873.
- 3 — Muharrir 1876.
- 4 — Mecma-i Ebüzziya 1880

Ebüzziya Mecmuası'na Maarif Nezareti'nce verilen ruhsatın metni

Mecma-i Ebüzziya'nın ilk sayısı fi 10 ramazan sen 1297'de yayımlanmıştır. Nüshası 2 kuruştur.

Mecmuamızın tab'ı ve neşri hakkında Maarif nezaret-i celilesinden İ'ta buyurulan ruhsatname-i resmî'nin şüretidir:

Nezaret-i Maarif.

«Ebüzziya Tefvik Beyefendi Fünûn ve maariften bahsetmek ve on beş günde bir çıkarmak üzere (Mecma-i Ebüzziya) namıyla bir risale-i mevkutenin tab'ı ve neşrine ruhsat İ'tasını istid'a etmiş olmakla katiben politika mesalline tasaddi etmemek ve memâlik-i mahrusa-i şahânedâ kanunen tanınmış olan edyana ve adab-ı umûmiyyeye mugayir mebanistan ichtinab etmek ve her cüz'ünün neşrinde iki nüshasını telif ve tercüme daire-sine İ'ta etmek şartıyla mir-i mülmalleyhe işbu ruhsatname İ'ta kilindi.

—Maarif-i Nezaret-i Umumiyye—
Fi 9 Şaban 1297

(devamı var)

2. Nüsha
Dünya

riyasat yadur ağasının üzerine yazılarak onu öldürmek istediler. Fakat karışlarına çıkan Ebüzziya bir 'sareti ile bu kudrumu saldırgan kitlevi durdurdu ve tabur ağasının hayatını kurtardı. Tabii ki mahbuslar da daha ağır cezalarından kurtulmuş oldular. Ebüzziya zindanında önemli bir ders kitabı olan «Nümune-i Edebiyat-ı Osmanıyyeyi» hazırladı. Bu eser Türk edebiyatının ilk anglofobüdür. 1872'de kadar okullarda ders kitabı olarak okunmuyordu. Yine zindanda (Habibe veya Seman-ı aşk) isimli eseri adapte etti. Bu kitap 1874 yılında yayımlanmıştır. Ebüzziya bu eseri Victor Hugo'nun «Angelo» piyesinden adapte etmiştir. Rodos da İken yazılarını hazırladığı (Muharrir) dergisini 1876 yıl Ocak ayında İstanbul'da çıkartmaya başladı. Yazıları, Rodos'tan gönderiyordu, matbaasını biraktığı basdırcı ve makineci Mihran efendi ile Rezaizade Ekrem'de bu yazıları basıyorlardı. Bu suretle o Rodos'da İken (Muharrir) çıkarmaya başladı. Ebüzziya'nın Rodos'da yaptığı en büyük hizmet de bir okul kurmaktır. Ahmet Mithat efendi ile birlikte (Medrese-i Süleymaniye) adında, bizde ilk defa bu usulünde öğretilen yapan bir okulu Rodos'da kurdular. (Muharrir) 18.11.1875'de çıkmaya başladı. Şemsettin Sami ile Mihran efendi matbaasını işletti. Abdülhamid, Beşiktaş'taki Hacı Hüseyin bağını bir hayvanat bahçesi haline getirmek için Ebüzziya'yı 60 İlla altın maaşa — bu

Avrupa'da ilk tayyareyi 1500 senel miladiyi, yesinde ressamı harikânâna (Leonardo Da Vinci'nin tasavvur ve resmedildiği görülüyor. Ondan sonra 1678 de (Benier) namında bir Fransızın yaptığı tayyareyi resmediyor. 1722 de (Mark) de Bakedvil) namında bir zaim aile-i tayyareyi gösteriyor. Ve 1806 ya kadar iki tayyare daha kaydedildikten sonra 1831 senesine geliyor. Ve seneden itibaren 1859 a kadar her sen bir tayyare satılarak İttihad ve tecrübe edilemeye başlandı. Bu tayyarelerin inrae ediyor.

Asıl garibi 1871 de yekdiğini tanımaz altı zatin tayyare toadı hevesine düşmeleri ve şahane tecrübeye götürmeleridir. İhtimal 1870 teki Fransız - Alman harbi bir fikri istisnai ile erbabi fennî bu İhtiraa sevk etmiş olsun.

1871 de icad edilen üç tayyare adeta tuyyuru taklit ile vücuda getirilmiştir. Bu tarihten sonra devre-i tekamül başlıyor ve ta zamanımıza dayanıyor.

Ne kadar nasinas ve o nisbette o kadar la. kayıt bir milletiz! Sultan Abdülaziz'in senel cülusuna müsadif 1861 senesinde, doğma büyüme Beket'i Atif Bey İsminde meraklı bir zat da bir tayyare icad etmişti. Bazı aksama adeta mukavva incelginde gürgen ağacından ve bazı parçaları İnce saçtan tasni edilmiş kanadları ve kuyruğu hava idi. El ve ayakla tedvir edilecek birkaç çarhi vardı.

Atif Bey, bir gün Beket halkına ertesi gün uçacağını ilan eyledi. O tarihte Beket'te bulunan Protestan mektebinin başcağındaki seddin üzerine çıktı. Kollarını kanadlara, ayaklarını kuyruğa geçirerek çarhları tahrik etmeye başladı. Ve kendini kaldırıp sedden salıverdi. Vakta tereddüt edemedi. Fakat ufki bir halde on metre kadar ilerleyerek düştü. Bığarenin galiba kolu ve ayakları İncinmişti. Böyle yerlerde bir müsibete uğryanların haline acıyanlardan ziyade gülenler çok olur. Herkes bu sukuta kahkahalarla güldü. Fakat kimsenin salatin kaldırmasını düşünmedi. Protestan mektebinden sıtaban olan dört beş muallim gidip beyi kaldırdılar.

Eğer Atif Bey Avrupa da bulunmuş ve bu fikrini mevkil tabika koymayı tasavvur etmiş olsaydı, kendisine fikren, ilmen, filen ve nakden pek çok muavenet edenler bulunurdu. Biz de işe «budala, miras yedi, babasından kalan bes on kurusu böyle oluyacak şeylere sarf eyledi, gitti» dediler. Bığareye bir de sefil ve cinnet İsnad ettiler.

Ben o tarihte on iki yaşında idim. Beket ahâlisinden benimle hemşin olup da elveim bir hayat bulunan zevatin bu vak'ayı tahattur etmeleri ve merhumun mensup olduğu aileyi bilme, leri me'muldür.

Tayyarecilğe teşebbüs ettiğimiz şu sırada Atif Beyin — Bekli İngaalih berhayattır — bu kadarlık olsun tezkarı namına ve sergizetine tercüman olmayı vacib-i vatandaşdan ad eyledim.

(Güzel Yazılar) Cilt 1 (Şevket Süleyman)

Ebüzziya Tevfik'in hayatı ve Edebi şahsiyeti

- 3 -

Yeni nüshası Torunu

Zeyyad beydedir, 1880'de (Salname-i Kameri)yi yayımladı. «Reb-i Marifet Tavkimi» Ebüzziya da 1880'de çıktı. Bu iki almanak da büyük rüfete gördü. Ebüzziya takvim yayımlarını 1900'e kadar yani sürgüne yollandı. Bu tarihe kadar «Reb-i Marifet», (Nevas'î marifet), (Takvim-i Ebuzziya), (Takvim-i Nisa isimleri altında yayımlandı. Bunlar 18 cildi buldu. 22.5.1880'de (Mecmuat-ı Ebuzziya) adlı fikir ve edebiyat dergisini çıkarmaya başladı. Bu dergi 15 cild halinde, 159 sayı olarak, 31 yıl yayımlanmıştır. Yani ölüm tarihine kadar bu dergi yayımına devam etmiştir. 1880'de (Nümunet-ı edebiyat-ı Osmaniye) adlı başka Namık Kemal tarafından yazılıp hükümetin istemediği yazılar bulunması nedeniyle yayımına izin verilmedi. İstenmeyen yazılar için denklemler çıkarılırsa yayımlanabilir dendi. Ebüzziya da bu yazıları çıkartarak ikinci baskıyı ancak 4 yıl sonra, yani 1884'de yapabildi. 1880 Ağustos ayının 10'undan itibaren yayımına başlanan 15 günlük (mecmuat-ı Ebuzziya) 1882 yılının haziran ayının 2'sinden itibaren Galata'da Arap camii binasının da, Matbaat-ı Ebuzziya da basılmaya başlandı. Mahkeme sokakı denince aynı adı koruyan bu sokakta mecmua 1888 yılı ekim ayının 7'sinde çıkan 53. sayısından sonra, Abdülhamid'in yayımlanacak olan eserlerinin yayımından önce, eskiden olduğu gibi, sansüre tabi tutulması Ebüzziya bu kararı protesto etmek üzere mecmuasının yayımını doldurdu. 1885 yılında Rusya'daki müslümanlara mahsus, özel olarak (Takvim-i Ebuzziya) yayımlandı. Bununla Orta Asya müslümanlarına yol verdi. Bu olağanüstü bir vatan hizmeti idi. 45.000 nüsha basılan bu özel sayıda bugün elimizde tek örnek nüsha yoktur. Türkçe olarak

özgümler

Ebüzziya, Almanya'dan getirdiği devrin en modern matbaa makinesiyle, yani yeni baştan kurduğu matbaasını, 1881'de Matbaat-ı Ebuzziya adı altında faaliyete geçirdi. İcini ve bu matbaanın Arap camii yanında mahkeme sokagında olduğu nu yukarıda belirtmiştik. Ticaret Hanı No: 3'de faaliyete geçen bu matbaada Ebüzziya hem matbaacılık hem de yayıncılık yapmıştır. Dünya ünlülerinin biyografilerinden ibaret olan (Kütüphane-i Meşahir) Çınar sokagına taşınmıştır. Ebüzziya bu matbaayı Yıldız sarayına ve Yıldız camisine yaptı. Tezminat ve yazılar dolayısıyla Abdülhamid'in kendisine verdiği 10 bin altınla

45.000 nüsha basılan ilk eser budur. Maarif nazırlığına Zühtü paşa getirilince, Teftiş ve muayene ençümesini başkanlığına Hasip efendiye getirildi. Bu sırada durumu mecmua yayımına uygun gören Ebüzziya mecmua adını 1886 yılında, Mart ayından itibaren yeniden çıkarmaya başladı.

Bu dergi Ebüzziya'nın Konya'ya sürgün edildiği 1899 yılı nisan ayının 10'una kadar çıkışına devam etti. Matbaasında Namık Kemal'in birçok eserlerini yayımlayan Ebüzziya mecmuasında Namık Kemal'in birçok mektuplarını tefrika halinde neşretti. 1880'dan itibaren de (kütüphane-i Ebuzziya)yi kurarak Konya'ya sürgün edildiği tarih olan 1899 yılı nisan ayına kadar 110 cüz kitab yayımlandı. Torunu Zeyyad Ebüzziya mecmua-i Ebüzziya'nın 100. yılını idrak vesilesiyle derginin geniş şekilde analitik bir indeksini hazırlamaktadır. Genç kuşaklar bu sayede fakatlede önemli kaynakları kapsayan mecmuanın bütün sayıları muhteviyatı hakkında geniş bilgi edineceklerdir.

gelen peygamberler inşasını yaptılarsa da, zamanla tekrarı harabe halinde gelmişti. Bununla zören civar kabileler inşasına karar verdiler. Fakat Kabe'lerin malzemelerin mesru yollar

itimada sayan olan, herkesin güvendiği Hz. Muhammed (A.S.) kapıdan içeri girdi. Herkes memnun idi. Hz Muhammed (S.A.)e durum izah ettiler.

Muhammed (SAV) Ebu Talip ten Aliyi, fazla yük olmamaması için evlatlık olarak aldı. Daha sonra, Hazreti Hatice'nin hediyesiyle Zeyd Bin Harise'ye de evlad ederk kendine evlat etti.

Kurban Bayramı arife günü akşamı, arzaya yalın

cuda getirmiştir. Bu matbaada en mümemel baskıları yapan Ebüzziya'yı matbaacı Baba Tahir kıskanmış ve 10 yıl sonra sürgün edilmesine bu kıskançlık sebep olmuştur. Sıra gelince bu kıskançlık hikayesini de anlatacağız. Ebüzziya, matbaasında 1888'de Namık Kemal'in eserlerini ve özellikle onun tarihini fasikül fasikül yayımlamaya başlamıştı. Bu kitabın başlangıç kısmı yayımlanmış ise de, sonradan fasiküller Abdülhamit tarafından durdurulmuştur. Kütüphane-i Ebüzziya da Harun'ül Reşit ve İbn-i Sina'ya ait eserler de yayımlanmıştır. Ebüzziya'nın amacı Şinasi ve Namık Kemal'e ait eserlerin millete tanıtılması ve elden ele dolaşması için fazlaca yerlenmesi idi. Namık Kemal'in eserlerinden topladığı dikkate değer sözleri «Cümle-i müntehibat-ı Kemal» adı altında bir kitap halinde toplanmıştı. Bu eser sağlığında üç defa basıldı. Namık Kemal ölüncü onun hayatını anlatan Namık Kemal isimli eserini yayımladı. (Lugat-ı Ebüzziya) isimli bir lugat kitabı hazırladı. Resimli olan ve dikkate değer bir eser olan bu lugaatın eski harflerle (63) kelimesine kadar kısmı, yani ilk cild basıldı ise de o sırada mühürü olan ve hükümetçe neşriyatı yasaklanan matbaada 10 yıl eser kaldığından, açılıp alınmadığından çürüdü gitti. İlk evvel 1764'de basılan (Şinasi'nin) (Durub-u emsal-i Osmaniy) yelsini ikinci basımı 1870'de yapılmıştı. Ebüzziya (Şinasi-Ebüzziya) namında 1885'de bu eseri 3. defa bastırarak yayımladı. 1891'de İstanbul sanat okulu müdürlüğüne tayin edildi. 1892'de Şuray-ı devlet bidevlet mahkemesi üyeliğine getirildi. 1887'de kendisine ekim ayının 3'ünde (yıl evveli) rütbesi verildi. 1899 yılı nisan ayının 9'unda, o sırada Galatasaray lisesinde öğrenci bulunan oğlu 16 yaşındaki (Talha)

ile beraber Konyaya sürgüne yollandı. Sürgünde bir yıl kadar hapsede yattı. Ebüzziya 1.11.1891'de (Sultan Ahmet Teknik okulu) müdürlüğüne yerleri için Avrupa'dan yeni tezgahlar ve araçlar getirmiş, mektebi modern bir sanat yuvası haline getirmişti. İtalya ve Fransa'dan getirdiği çeşitli meslek ustabaşlarıyla ve öğretmenlerle mektebi batı teknik okullarına seviyesine çıkarmıştı. Bir yıl kadar bu okulda müdürlük yaptı. Fakat düşmanları onu rahat bırakmıyor, boyuna aleyhinde padişah jurnaller veriyorlardı. Nihayet padişah onu bu okulun müdürlüğünden alarak 1.12.1892'de Şuray-ı devlet üyeliğine tayin etti. Bu sırada 1896 yılında büyük oğlu «Ziya»yı kaybetmiş, bu acı kendisini çok sarstı. 1893-1900 yılları arası (servet), (Malumat), gibi gazetelerle (Hazine-i funun), (İrtika), (Musavver fen ve Edeb) gibi dergilere, imzası ile siyasi olmayan makaleler yazmaya başladı. Mümkün mertebe sıyasetten uzak durmaya başladı. Bu kadar dikkate rağmen Abdülhamid devrinin 1877-1900 yılları arası, 10 defa tutulmuştu. Zaptıye nezaretinde, Yıldız sarayında uzun süresi 1891-1894 arasında hapsedildi, sorguya çekildi, rası olmuştur. Nihayet (Malumatçı Tahir) diye tanınan ve padişahın en meşhur ve kudretli hafiyesi olan Mehmet aTahir'in zararlı yayımlar yapıyor diye saray jurnalı emesi sonucu Konya'ya sürgün edildi. Malumatçı Baba Tahir, kendisinin üstün olan baskıları ile milletler arası line kavuşan Ebüzziya'yı kıskanıyordu. O da Avrupa'dan Ebüzziya'nın kullandığı tezyinatı getirdiği halde onun ayarında eser basmıyor, bu yüzden onu ortadan kaldırmak için çeşitli fitralara yöneltiyordu. Ebüzziya'yı matbaasından gizli beyannameler basıyor diye saraya

jurnal ediyordu. Baba Tahir'in bütün emeli matbaayı ele geçirmekti. Ebüzziya Konya'ya Baba Tahir'in jurnalleri ile sürgün edilmişti. Fakat Baba Tahir yine tedirgindi. Bu matbaa kendisinin olmalı idi. Bu yüzden padişaha yine jurnal vermekte devam ediyordu. «Siz yayımdan yasakladığınız, kendisini Konya'ya sürdünüz ama, onun buradaki adamları geceleri gizlice matbaaya girerek sizin aleyhinizde gizli beyannameler basıyorlar» diyordu. En iyi çare bu matbaayı satın çıkarmak düşüncesini padişaha aşılıyordu. Nihayet emeline muvaffak oldu. Matbaanın satılması hakkında padişah iradesi çıktı. Kendisi matbaayı ucuz fiyatla satın alacaktı. Bu yüzden matbaaya 1000 altın kıymet biçti. Ebüzziya bu haberi Konya'da duyunca padişaha bir arıza yazdı. Bu arızada «büyük günah işliyorsunuz. Matbaanın anahtarları elimiz, açın çekmeceyi bütün makine malzemelerinin hepsinin bana 10.000 altınla mal olduğunu gösteren faturaları var. Bunu 1000 altına sattırarak günahı» diyordu. Bunun üzerine padişah satışı durdurdu. Fakat matbaa ve geceleri kimse girmesin, aleyhinde beyanname basmasınlar diye matbaanın dört bir tarafına nöbetçiler dikirdi. Mesriyefet ilanından sonra nöbetçiler matbaanın etrafından kalkana kadar Ebüzziya kendisi matbaasına giremedi. Konya'da sürgünde bulunduğu sırada vali bulunan Avlonya'nın Ferid paşa, (sadrazam Ferit paşa), serbest fikirli bir kimsede olduğu gibi, ikinci eşinin de sayısı bulunmaktaydı. Bu yüzden Konyadaki hayatı rahat geçti. 1902-1908 arası Konya vilayet gazetesine yazılar yazdı. Af'dan sonra bastırıldı (Ne edati nef'i hakkında tebbiyyat eserini Konya'da hazırladı. Bu kitabını 19.2.1903'de yazdı. Konya'da incelemelerde bulundu. Lale yetiştirildi, resim yaptı. Burada geç

mini sağlamak için, oğlu Talha ile birlikte Konya geçinde hali tezgahı kurdu. Lale yetiştirildi hali ustaları ile, yazılarını kullu ile yazdığı ve arabeskleme üstadı, ayet-i kerime, hadis ve kalim-i kibarları havi, duvar halıları, secadeler ve duvar levhaları dokuttu. Yazısını kendisi yazdığı, desenlerini kendisi yaptığı itinalı bir haliyi Abdülhamid'e hediye olarak yolladı. Bu hali halen Dolmabahçe sarayındadır. Üstünde (Elsultan-ı muazzam el-Gazi) Abdülhamit Han (Kani) isimli adam Alibi' mülki bu) yazdırıldı. Konya mevlana müzesinde bulunan, Konya gatazesinin bir sayısının bütün şahifesinin dokuma ile aksettirilmiş bulunduğu secade de onun tezganında 1903'de dokuttuğu bir emsalsiz sanat eseridir. Bu arada Konya'da sürgün iken, hafiyelere haka ret ettiği bahanesiyle bir yıl kadar hapis hayatı vardır ki bunu yukarıda da bahis konusu etmiştir. İkinci mesriyefetin ilanı ile 24.7.1908'de çıkarılan siyasi af ile Ebüzziya Konya'dan 2.8.1908'de İstanbul'a döndü. İttihad ve Terakki firkasına girdi. 12.11.1908'de Konya'nın o sıralarda bir ilisi olan Antalya'dan mebus seçildi. siyasi hayatını sürdüren bir taraftan da 9-10 yıldır mühürü başlandı. Divan yolunda bugünkü Sağlık müzesi binasında 1906'da çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı makalelerle gazetecilik de devam ediyordu. Abdülhamit tarafından yasaklanmış ve sahibi ve yat etmiş olan Kemal ve Şinasi ile Yeni Osmanlıların vefatı dost ve yardımcısı, Türk dostu, Fransız gazetecisi Korsikalı (G. Giampietri)nin gazetesi olan «Courrier» Orient = Kuye dosyanı (Doğu Postası) isimli gazetesinin bir kısmı hisselerinin veresinden satın alarak sabah ve akşam baskıları olmak üzere, bu gazeteyi 20.4.1909 tarihinden itibaren Fransızca olarak yayımlamaya başladı.

Ebüzziya Tevfik

VE OĞLU

Velid Ebüzziya

Yazan: Midhat Cemal KUNTAY

Ebüzziya Tevfik

Ebüzziya Tevfik Beyin üçüncü oğlu Velid, her memlekette varlığı şeref ve yokluğu kayıp sayılacak insanlardandı. Hukuk mektebinde dört ve yazı hayatında kırk yıllık arkadaşının ölümüne, ben bir de bu türlü yandım.

Karakterlerinin müphem ve kültürünün meçhul tarafı olmaması, onun, iki kıymetiydi. Fakat, onda en çok göze çarpan şey başkaydı: kusurlar onun şahsında güzelleşiyordu.

Onda inad etmek, söz anlamamak, garez olmak, öfke, aksilik, huysuzluk... Bütün fena şeyler onda kıymetli. Meselâ, herkesin, her şeyin her zaman doğru olması lâzımgelmeyeceğini anlamamakta inad ediyordu, ve o zaman inad güzeldi. Meselâ fenahğa alelusul düşman olmakla kalıyarak garez oluyordu, ve o zaman garez güzeldi.

Meselâ menfaatini anlattığımız zaman söz anlamıyordu, ve bu akılsızlığı memleket için «saadetti». Hâsılı kolay paraya karşı aksi, salâhiyetsiz ikbale karşı hırçın, ve suçlu rahata karşı huysuz. İşte güzel, iste çok güzel, iste olağanüstü güzel Velid.

Ve iste kıymet olan, mübarek olan, fakat pîre olan kusurlar.

Ancak kabahatleri içinde, onu en çok hatıra getireni 2 taneydi: Muhafazakârlık, hırçınlık.

Muhafazakârlığında belki soy kütüğünün de tesiri vardı: Ebüzziyanın bir rivayetine göre, onların soy kütüğü Ebüssuud'da dayanıyordu. Ve belki muhafazakârlık, ona, Ebüzziyayı atlayarak Ebüssuuddan geldi. Fakat Velid'in muhafazakârlığı din ticareti yapan politika softalarının korkunç din dârlığı değildi.

Muhafazakârlığı dedesi Ebüssuud'dan alan Velid doğruyu söylemekteki hırçınlığı da babası Ebüzziyadan aldı, Ebüzziya, doğru değilse, kendi hakkındaki medihlere bile kızıyordu.

Kendisi haksız metheden Said Bey'e, Ebüzziya, haksız söven biri kadar öfkelenmişti:

«... Zati âliniz, her ne fikirde bulunursanız bulunun, bendeniz ne kendimi istihza ettirmek arzusundayım: «ne de duçar-ı istihza olmağa sebep verebilecek tavsifleri hüsnü telâkki

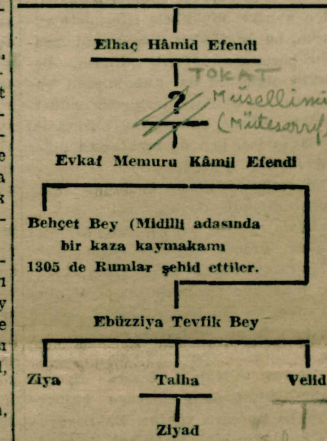
«eden takımdanım. Çünkü, hiçbir vakit kendimi olduğumdan başka adan etmek elimden gelmez. Bir takım emülfattan naklen birkaç yaprak mecmua doldurmak, ve, beş on zattan âsarını bir kitapta cem ile adını «Nümune-i Edebiyat» koymak, bir «adam için hüccet-i fazl-ü irfan olmağa esa aklam-ı Devlette defterci efendilerin her biri kesret-i müdevvenatı hususunda İbni Sinâlara bile iddî'âyı rüchân etmelidirler (1).»

Ebüzziyanın Ebüssuud'da dayanan soy teselsülü hakkında vesika yoktur. Bu, yalnız, Ebüzziyadan, bir şeref iddiası şeklinde olmayarak, kalan bir rivayettir.

Zaten ne Ebüzziyada, ne Ebüzziya zade Velidde şahsi haysiyetlerinden başka bir gururun davası yoktu. Bir Türk'ün göğsünü dağ kadar büyütecek olan İstiklâl madalyasının Velidde olduğunu bile, onun en yakın arkadaşları, ölümünden sonra öğrendiler.

Ebüzziyanın bir tek defa söylediği bu Ebüssuud akrabalığını Velid sorduğum zaman kısaca tasdik etti; ve, bana verdiği soy kütüğü Hacı Hasan ağadan başlar:

Eb-hkeşan Hacı Hasan Ağa (Koçhisarlı)

Ebüzziya'nın bir curnal üzerine, 29 Mart 1316 da Konyaya sürgün gitmesi Ebüzziya zade Velid'in hayatını birdenbire değiştirdi. Ağabeyisi Talhayla beraber Galatasaray sultanisni de okuyan Velidi, ikinci bir curnal üzerine, İkinci Abdülhamid iki sarı hastalık gibi mektepten çıkarttı, ve hattâ Talhayı babasının yanına sürdü.

Konyada sürgün Ebüzziyanın Bakırköyünde, iradei seniyye ile mektepsiz oturan Velide mektubundan:

«Zaptiye nazırı olacak mel'unun, «Cenabi hak, karibem belâsını versin «ki nezarete memur olduğu günden itibaren, benimle, hem de hasbeten-«lillâh uğraştı. İki üç kerre matbaamı «bastı. Nihayet beni bu belâyâ uğrattı. (Buradan bir isim çıkarıldı) Yesidini de allah kahretsin, evlâdını

(1) Mecmuai Ebüzziya, cilt: 3, sayı: 26, sayfa 822, 15 Muharrem 1300.

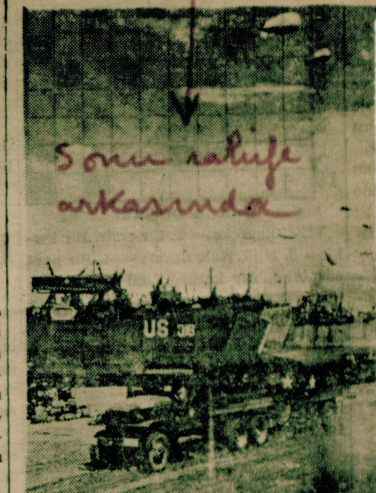

Velid Ebüzziya

«rezil ve rüsvay ederek süründürsün «ki sizin ikinize de icrayı garez ederek seni tard (mektepten tard) ve «Talhayı nefyettirdi. Ne yapayım evlâdım, kimseye zulmettiğimi, bilerek «bir fenalıkta bulunduğumu bilmiyorum. Bilâkis, elimden geldiği kadar «herkesin nef'ine çalıştım. Vicdanım, «beni kat'a muazzep ve muahaza etmiyorum. Şu halde, bu belâyâ, neden «uğradığımı bir türlü takdir edemiyorum. Evvelce de yazmıştım, «şu bulunduğumuz hale hüküm-i «kader deyip de müteselli olacak «budalalardan değilim. Vâkıâ sabrediyoruz. Fakat buna sabır değil, istibar yani sabr-ı zarûri «ederler. Mamafih ne olursa olsun «ebette şu hale bir nihayet mukarrer «edir.... Konya, 23 Şubat 902. Peder-i «emühassirin, Ebüzziya Tevfik (2).» (Devamı 6 ncı sayfada)

(2) Ebüzziyanın kendi el yazısıyla ve şimdîye kadar hiçbir yerde basılmamış mektubundan.

HARP Dünyasının

Amerikalılar Filipinlerde karaya har-

Edebiyat * SANAT

Tanzimattan sonraki edebiyat tarihimizin şahsiyetleri arasında Ebüzziya Tevfik Bey'in mühim bir mevki olduğunu söylemek yanlış olmaz. Merhum, bu mevkii, edebiyatın şiir, roman, tiyatro gibi mühim nevelerinde sözü edilebilecek eserler yaratmakla elde etmiş değildir. Onun büyük hizmeti edebiyat tarihi, daha doğrusu edebiyat tarihine vesikalar hazırlamak bakımındandır.

Ebüzziya Tevfik Bey'in bu sahadaki hizmetlerinin en mühimi, edebiyatımızın tanınmış şahsiyetlerinin hususi mektupları ile diğer yazılarını ve eserlerini nesretmesidir. Merhum, bu büyük hizmeti, uzun yıllar devam ettirdiği dergisi ve seri halinde nesrettiği kitaplarla yapmıştır. Bu hizmete vasıta olan dergi «Mecmua-i Ebüzziya»; Millî Kütüphanemize yüze yakın eser armağan eden ise «Kitabhane-i Ebüzziya» serisidir.

Mecmua-i Ebüzziya 1297 (= M. 1880) yılında kurulmuş, iki defa fasıla verilerek suretiyle 1330 (= M. 1912) yılına kadar devam etmiştir. Bu müddet içinde resrolunan 159 sayı, 15 cilt teşkil etmektedir. İşte, bu mühim koleksiyonun muhtelif sayılarında Tanzimat çağının ve daha sonraki devirlerin yazarlarının tarihî vesika mahiyetini hâz yazıları ve bilhassa mektupları bulunmaktadırlar. Bunlar arasında en ehemmiyetlisi Namık Kemal'e ait hususî mektuplarıdır ki, Ebüzziya Tevfik Bey, dergisinin muhtelif sayılarında

Ölümünün Yıldönümünde:

Ebüzziya Tevfik bey ve hizmetleri

Ebüzziya, «Nümune-i Edebiyatı Osmaniye-yi yazdığı gençlik yıllarında

da vatan sairinin 15 mektubunu nesretmiştir. (Bu mektupların listesi aşağıdadır.)

Merhum, edebiyat tarihi bakımından ikinci mühim bir hizmeti, tesis ettiği «Kitab-

manlarının monden isimleridir.

Ahmet Şuayb'ın Edebiyat-ı Cedide hakkındaki müşahedesine, 1911 de çıkan Genç Kalemler'in ilk sayısındaki meşhur Yeni Lisan makalesiyle, Ömer Seyfettin de iştirak etti. Edebiyat-ı Cedide'yi hem de «mesruk» bir Salon Edebiyatı sayarak.

Ancak, monden bir edebiyatla taşıdığı bu iştirak noktalarına saplanarak, madalyonun öbür yüzünü çevirmemek elbetteki haksızlık olur. Halktan ayrı, bir Güzidele Edebiyatı kurmak hususundaki büyük gayretlerine rağmen, Edebiyat-ı Cedide'yi milli hayatımızla tamamiyle ilgisiz saymak hatanın ta kendisidir. Esasen buna ne mantıktan, ne de maddeten imkân yoktur. Kökü bu topraklarda olan bir ağacın, ondan bir çok şeyler almaması imkânsızdır. Her sanat eserinin, muhakkak ki, mahalli olan tarafı vardır. Bulunduğu çevreyi tamamiyle aşip ona ait hiçbir şey taşımayan ne sanat eseri, ne de sanatkar vardır. Onun için, halkın içinde çıkmış olan Edebiyat-ı Cedideciler de, farkında olarak ve olmayarak, eserlerine bizim hayatımızdan bir çok şeyler aldılar. Sözlerimizi, Edebiyat-ı Cedide'ye en ağır ithamlardan birini yapmış ve eserlerinde halkla çok kaynaşmış olan Ömer Seyfettin'in 1917 deki şu cümleleriyle bitirelim: «İbda' (Orijinal) bir sanatkarın duygularına hudut çizilemez. Mizacına, terbiyesine, temayülüne göre duyar, yazar, Hem, zannetmem, bir adam mademki bir cemiyetin içinde yaşıyor, duyusu, tarzı gayr-ı millî olsun! — Rusen Esref: Diyorlar ki, S. 243 —

hane-i Ebüzziya, serisi ile, edebiyat tarihimizin bir çok mühim eserlerini nesretmiştir. Namık Kemal'in «Tahrib-i Harabat», «Takib-i İrfan Paşa'ya Mektub-u», «Devri-İstila» sı, «Barika-i Zafer» i, «Kaniye» si, «Mukaddime-i Celâl» i, «Bahar-i Danış» i, edebî ve diğer mevzulara ait makalelerinden mürekkep cildi ve daha telif ve tercüme bir çok eserler, bu seri sayesinde yayılmak, okunmak imkânını bulmuşlardır. Bilhassa Namık Kemal'in bazı eserlerinin başlıkları, yalnız bu serinin yayınları olmuş ve öyle kalmıştır.

Gazetesi, dergisi, kitapları ve matbaası ile, yakın zamanlar tarihimizde bir izler bırakan merhum, bir çoklarıyla yakın dost bulunduğu edebiyat adamlarımızın eserlerini nesretmek, hususî yazılarını toplamak ve hatıralarını tespit etmek hareketinde bulunmamış olsaydı, edebiyat tarihimiz bugün birçok vesikalardan mahrum kalacaktı. Ebüzziya Tevfik Bey'in büyük himmetine eklenen bilgili ve şurlu çalışması, millî kütüphanemize bunları kazandırmıştır.

Bu ölüm yıldönümünde merhumu rahmetle anarak, bu büyük hizmetlerini hatırlamayı, ve hatırlatmayı, vazife sayıyoruz.

NIHAD SAMİ N. S.

Kitaplar arasında:

BANARLI

AGACIN DERDİ

Yazan: Mehmet Salihoglu. Ankara 1955 Örnek Matbaası. 84 sayfa, fiyatı 150 kuruş.

Yüksek Mühendis Mehmet Salihoglu'nun ilk şiir kitabı. Şairliği, bir orman mühendisine daha çok yakıştırılmıyordu. İçinde 100 e yakın şiir bulunan dolgunca bir kitap olmuş. Söyle, bütününe bir göz atarsak, şairin bütün bir şiir macerasına ait çeşitli örneklerle dolu olduğunu görürüz. Bu sebeple ve biraz da ilk kitap olduğu için tek ve kararlı bir şiir anlayışının özelliklerine raslıyormuz. Şiirlerin bir kısmı renkli bir duygu ve hayal zenginliği taşımakta; romantik ve hattâ yer yer sembolik şekillere bürünmektedir. Daha sonraları yazıldığını tahmin ettiğimiz büyük bir kısmı da yalın ve sade bir deşince, özel bir tat, duygu ve düşünce yenilgi taşımaktadır.

Anladığımızı göre, Mehmet Salihoglu, ilk kitabına, ilk şiirlerinden de örnekler almakla, şiirde nereden nereye gitmek istediğini bize göstermek istemiştir.

Bu kitaptan, yanan gönlülere ürperti veren birkaç örnek naklediyoruz: Çiçeklerle Başbaşa şiirinden bazı mısralar:

geldi? Ne ise, herhalde bir hikmeti vardır bunun...

Kapağın rengi üzerinde durmadan geçemiyorum. O kadar biçimsiz bir yeşil ki, ağacın dertlisine bile yakıştırılmaz.

Eser, 1955 in son ayında yayımlandı. İçinde 100 e yakın şiir bulunan dolgunca bir kitap olmuş. Söyle, bütününe bir göz atarsak, şairin bütün bir şiir macerasına ait çeşitli örneklerle dolu olduğunu görürüz. Bu sebeple ve biraz da ilk kitap olduğu için tek ve kararlı bir şiir anlayışının özelliklerine raslıyormuz.

Şiirlerin bir kısmı renkli bir duygu ve hayal zenginliği taşımakta; romantik ve hattâ yer yer sembolik şekillere bürünmektedir. Daha sonraları yazıldığını tahmin ettiğimiz büyük bir kısmı da yalın ve sade bir deşince, özel bir tat, duygu ve düşünce yenilgi taşımaktadır.

Anladığımızı göre, Mehmet Salihoglu, ilk kitabına, ilk şiirlerinden de örnekler almakla, şiirde nereden nereye gitmek istediğini bize göstermek istemiştir.

Bu kitaptan, yanan gönlülere ürperti veren birkaç örnek naklediyoruz: Çiçeklerle Başbaşa şiirinden bazı mısralar:

Senin kızıl dudaklı karantillerin varmış
Güneş, kana kana çer
Renk renk açarmış..
Senin kızıl dudaklı karantillerin varmış
İçin için tutuşur, alev alev yanarmış.

Bu mısralarla başlayan renkli ve şenkli bir şiir, bir iç ateşinin alvenden yankılarıyla devam ettikten sonra, okuyana da yakıcı duygular uyandıran şu mısralarla bitiyor:

(Devamı Gelecek Haftaya)
M. D. M.